

כה

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גּוֹשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ (מז, כז)

"וישב ישראל בארץ מצרים - והיכן? בארץ גושן, שהיא מארץ

מצרים" (רש"י)

צריך ביאור:

(א) מה בא רש"י להשמיענו בדבריו, והרי הדברים מפורשים בכתוב -
"בארץ מצרים בארץ גושן"?

(ב) מדוע רואה הכתוב עצמו צורך לציין שארץ גושן היא בארץ
מצרים, דבר שידוע לנו כבר מהפסוקים הקודמים!

ויש לפרש:

בברית בין הבתרים אמר הקב"ה לאברהם¹²⁰: "כי גר יהיה זרעך בארץ
לא להם"; ולכאורה יש להקשות - הרי מהכתוב בפרשתנו נראה שבני
ישראל נאחזו בארץ גושן כתושבים של ממש, ולא היו בה כגרים בלבד?

הקושי גדול עוד יותר על-פי מה שמצינו במדרש הגדול (בביאור
הפסוק "ויתן להם אחוזה בארץ מצרים"¹²¹) ובפרקי דרבי אליעזר¹²², ששרה
אמנו קיבלה את ארץ גושן במתנה מפרעה (ובזה מתיישב לשון "אחוזה"
שנאמר בכתוב, כיוון שבני ישראל ירשו את המקום משרה): אם אמנם
ארץ גושן היתה שייכת לבני ישראל - כיצד מתקיימת בכך גזרת ברית בין
הבתרים "גר יהיה זרעך בארץ לא להם"¹²³!?

ולכן מפרש רש"י, שמשום כך מדגיש הכתוב שארץ גושן היא "בארץ
מצרים": מאחר שארץ גושן היתה חלק מארץ מצרים, ולא מארץ כנען,
שניתנה לבני ישראל מאת הקב"ה - נחשבת הישיבה בה לגלות, שכן

120. לך לך טו, יג.

121. לעיל פסוק יא.

122. פכ"ו. וראה רד"ל שם.

123. לך לך טו, יג.

מקומם האמיתי של בני ישראל הוא דוקא בארץ ישראל, הארץ הקדושה שניתנה להם על-ידי הקב"ה; ולכן ישיבתם בארץ גושן היא בכלל "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", אף שמבחינת ממון ובעלות היא אכן היתה שייכת להם.
(לקו"ש חט"ו ע' 405 ואילך)

כט

**וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ
וַיִּרְבוּ מְאֹד (מו, כז)**

"ויאחזו בה - לשון אחוזה" (רש"י)

יש להבין: כיצד התקיימה גזרת ברית בין הבתרים, הכוללת גם את הגזרה "ועבדום ועינו אותם"¹²⁴, באותן שנים שבהם בני ישראל ישבו באחוזתם במיטב הארץ?

יש לומר, שבאותן שנים יצאו בני ישראל ידי חובת גזרה זו בכך שעסקו בתורה מתוך עמל ויגיעה (כדברי הילקוט¹²⁵ על הפסוק¹²⁶ "ואת יהודה שלח לפניו... להורות לפניו גושנה" - "להתקין לו בית תלמוד, שיהא מורה שם תורה ויהיו השבטים הוגים בתורה"), כפי ששנינו במשנה¹²⁷: "כל המקבל עליו עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ".

[הדבר תואם את דברי רבינו הזקן¹²⁸, המבוססים על הזוהר¹²⁹, שכל פרטי העבודה בגלות מצרים - "בעבודה קשה, בחומר ובלבנים"¹³⁰ -

124. לך לך טו, יג.

125. יל"ש עה"פ. וכן הוא בתנחומא באבער. הובא גם ברבינו בחיי.

126. לעיל מו, כח.

127. אבות פ"ג מ"ה.

128. תורה אור ר"פ שמות.

129. ח"ג קנג, א.

130. שמות א, יד.

קיימים גם ברוחניות, בלימוד התורה; וכאשר יהודי עמל ב"עבודה קשה" של לימוד התורה – הדבר פוטר אותו מ"עבודה קשה" של קשיי הגלות].

רק לאחר מכן, לאחר פטירתם של השבטים שהיו "הוגים בתורה", כשבניהם לא המשיכו בכך במידת היגיעה הנדרשת – התקיים בהם המשך דברי המשנה "כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ", והחל שעבוד מצרים כמובנו הגשמי והפשוט.

(לקו"ש חט"ו ע' 408 ואילך)

¶

**וְעַבְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ עָלֵיהֶם וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לָבָאִם... וְדָוִד
עַבְדֵי נְשִׂיאָ לָהֶם לְעוֹלָם (יחזקאל לו, כד"כ - הפטרת פרשת ויגש)**

שני הפסוקים מדברים על אדם אחד – המלך המשיח שמבית דוד¹³¹, אך יש כמה שינויים ביניהם: (א) בפסוק הראשון הוא מכונה "מלך", ובשני – "נשיא"; (ב) בפסוק הראשון נאמר "(מלך) עליהם", ובשני – "(נשיא) להם"; (ג) בפסוק הראשון הסדר הוא "ועבדי דוד", ובשני מתהפך הסדר: "ודוד עבדי"; (ד) בפסוק השני נאמר "לעולם", מלה שלא נזכרה בפסוק הראשון.

ויש לומר, שיסוד כל השינויים הוא בנקודה אחת:

הרמב"ם מדבר על שני חלקים בתפקידו של המלך המשיח: (א) המשיח כמלך על העולם כולו – "יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, ויילחם מלחמות ה'... ובנה מקדש במקומו וקיבץ נדחי ישראל... ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד"¹³²; (ב) המשיח כחכם ונביא ומרביץ תורה לרבים – "אותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר

131. ראה אברבנאל, רד"ק ומצודת דוד עה"פ.

132. הלכות מלכים ספ"א.